

ТРЫ ЮБІЛЕІ ЖУРНАЛІСТА І ВУЧОНАГА: ДА 125-ГОДДЗЯ М. С. ЗЯРНІЦКАГА

П. Л. Дарашчонак

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
pdoroshhyonok@mail.ru*

Аналізуюцца творы ў друку і навуковыя працы журналіста, вучонага і педагога М. С. Зярніцкага, супрацоўніка і дырэктара КІЖа ў 30–40-х гг. XX ст., дэкана і выкладчыка факультэта журналістыкі БДУ, аўтара першага ў Беларусі падручніка па журналістыцы

Ключавыя словы: журналісцкая адукацыя; артыкул; заметка; рабочыя і сельскія карэспандэнты; пісьмо ў рэдакцыю; прафесіянальнае майстэрства.

THREE ANNIVERSARIES OF A JOURNALIST AND A SCIENTIST: TO THE 125TH ANNIVERSARY OF M. S. ZERNITSKY

P. L. Darashchonak

*Belarusian State University,
9, Kalvaryjskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: P. L. Darashchonak (pdoroshhyonok@mail.ru)*

The article analyzes the works in print and scientific works of journalist, scientist and teacher M. S. Zernitsky, an employee and director of the College in the 30–40s of the twentieth century, dean and teacher of the Faculty of Journalism of BSU, author of the first textbook on journalism in Belarus

Key words: journalistic education; article; note; workers and rural correspondents; letter to the editor; professional skills.

У кастрычніку гэтага года спаўняецца 125 гадоў з дня нараджэння Марка Саламонавіча Зярніцкага – вядомага беларускага журналіста і вучонага, аўтара першага ў Беларусі падручніка па журналістыцы, які быў

выдадзены 90 гадоў таму – у 1934 г. Юбілейная дата сёлета і для першай у Беларусі кандыдацкай дысертацыі, якую абараніў у 1949 г. былы дырэктар КІЖа БССР і трэці ў гісторыі факультэта журналістыкі дэкан М. С. Зярніцкі. За некалькі дзесяцігоддзяў педагагічнай і навуковай працы ў журналістыцы ён даў пуцёўку ў жыццё тысячам супрацоўнікаў беларускіх сродкаў масавай інфармацыі.

Нарадзіўся Марк Зярніцкі 29 кастрычніка 1899 г. у сям’і рамесніка ў Гомелі. З 1910 па 1914 г. вучыўся ў яўрэйскім пачатковым вучылішчы, у 1915 г. пачаў працаваць у якасці хлопчыка-пасыльнага ў аб’яднаным Руска-Азіяцкім банку Гомеля, потым рахункаводам. Удзельнічаў у рэвалюцыйных падзеях 1917 г. на Гомельшчыне, вучыўся ў вятэрняй школе II ступені ў 1917–1919 гг., з 1919 па 1921 г. з’яўляўся адказным сакратаром прафсаюза савецкіх работнікаў. У студзені 1921 г. уступіў у члены РКП(б). З 1921 па 1922 г. працаваў ва ўлікова-інфармацыйным аддзеле Гомельскага губкама РКП(б), а ў 1922–1924 гг. – загадчыкам арганізацыйнага аддзела Магілёўскага павятовага камітэта партыі. Менавіта ў гэты час выходзяць яго першыя публікацыі ў губернскіх перыядычных выданнях.

З 1924 па 1925 г. ён загадваў перасоўнай школай у Рэчыцкім раёне, з 1925 г. з’яўляўся інспектарам РСІ (рабоча-сялянскай інспекцыі) Гомельскага губкама. Са студзеня 1927 г. М. С. Зярніцкі працаваў у Мінску ў апарате ЦКК РСІ. У верасні 1930 г. ён быў залічаны на другі курс Усесаюзнага камуністычнага інстытута журналістыкі імя «Правды» ў Маскве. Вучобу закончыў датэрмінова ў 1932 г. і быў накіраваны на працу загадчыкам газетнага аддзялення Камуністычнага ўніверсітэта Беларусі імя У. І. Леніна ў Мінску. Пасля рэарганізацыі газетнага аддзялення ў самастойную навучальную ўстанову (Камуністычны інстытут журналістыкі БССР) М. С. Зярніцкі ўзначаліў кафедру журналістыкі, быў прызначаны намеснікам дырэктара КІЖа.

27 лютага 1935 г. «Звязда» ў публікацыі пра сустрэчу дэлегатаў III Усебеларускага з’езда рабселькараў з выкладчыкамі і слухачамі КІЖа БССР імя С. М. Кірава паведамляла, што М. С. Зярніцкі пазнаёміў гомельскую, віцебскую, бабруйскую дэлегацыі рабселькараў з выставамі кабінета друку – творчай лабараторыі, у якой студэнты папаўнялі свае веды па гісторыі бальшавіцкіх выданняў.

У 1937 г. М. С. Зярніцкі, які ў той час узначальваў завочны сектар, пакінуў выкладчыцкую працу і да 1939 г. працаваў рэдактарам раённай газеты «Ленінскі прызыў» (Орша). У маі 1939 г. быў прызначаны

намеснікам загадчыка аддзела прапаганды газеты «Звязда», але пасля далучэння да БССР былых абласцей Заходняй Беларусі ён некалькі месяцаў выконваў абавязкі рэдактара павятовай газеты «За новае жыццё» (Глыбокае). З 19 снежня 1939 г. М. С. Зярніцкі атрымаў новае прызначэнне – пераведзены на пасаду дырэктара КІЖа, дзе працаваў да пачатку вайны.

У гады вайны М. С. Зярніцкі быў прызваны на ваенную службу, у 1942 г. служыў батальённым камісарам на Заходнім фронце, ваяваў на іншых франтах. Узнагароджаны двума ордэнамі Айчыннай вайны I і II ступені, медалямі – «За абарону Масквы», «За вызваленне Варшавы», «За ўзяцце Берліна» і «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.».

У маі 1946 г. Марк Саламонавіч пасля дэмабілізацыі з Рабоча-сялянскай Чырвонай арміі накіраваны ў БДУ на пасаду дэкана факультэта журналістыкі. Калі журфак быў рэарганізаваны ў аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ, М. С. Зярніцкі перайшоў на пасаду загадчыка аддзялення журналістыкі філфака, а з красавіка 1947 г. быў прызначаны загадчыкам кафедры тэорыі і практыкі савецкага друку. У 1949 г. М. С. Зярніцкі абараніў дысертцыю на тэму «Газета “Звезда” ў перыяд падрыхтоўкі і правядзення Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Беларусі», стаў першым кандыдатам гістарычных навук на аддзяленні журналістыкі філалагічнага факультэта. На пасадзе загадчыка кафедры ён працаваў да 9 жніўня 1961 г., пасля чаго быў пераведзены на пасаду дацэнта гэтай жа кафедры.

М. С. Зярніцкі пачаў публікавацца ў мясцовым друку на Гомельшчыне яшчэ ў пачатку 20-х гг. XX ст. Адна з першых яго публікацый – «Прыток і убыль в нашей организации» («Известия Гомельского губкома РКП(б)», 1922, № 25) – была прысвечана аналізу сацыяльнага складу партыйнай арганізацыі губерні, разгляду прычын выхаду рабочых і сялян з мясцовых бальшавіцкіх ячэек. Змешчаныя на старонках партыйнага часопіса артыкулы М. С. Зярніцкага «Итоги пересмотра “вне-рядовиков”» («Известия Гомельского губкома РКП(б)», 1922, № 26), «Об индивидуальном докладе» («Известия Гомельского губкома РКП(б)», 1923, № 58) напісаны простаю зразумелай мовай, маюць цікавыя высновы. Свае рэкамендацыі для паляпшэння работы перасоўных школ, дзе папаўнялі свае палітычныя веды выбарныя сельскія і валасныя работнікі, М. С. Зярніцкі абагульніў у артыкуле «Школа-передвижка в Хойниках» («Известия Гомельского губкома РКП(б)», 1925, № 4).

Абапіраючыся на ўласны назапашаны вопыт, ён адзначаў, што асабліваю ўвагу слухачоў выклікаў разбор матэрыялу газет, зробленыя імі даклады і паведамленні, працэс збору фактаў для публікацый у друку.

Час патрабаваў ад рэдакцый СМІ новых падыходаў у працы з няштатным аўтарскім актывам, рэдкалегіямі насценгазет. Разумеў гэта і Марк Зярніцкі, якога ўладарна зацягвала ў свае вадавароты журналістыка. У артыкуле «Рабкоровское движение в Гомеле», напісаным у сааўтарстве з Г. Арановічам, адзначаліся станоўчыя бакі заматак з фабрыкі «Везувий»: вызначаюцца грунтоўным падыходам, адсутнасцю пагоні за сенсацияй і пражэкцёрствам, указаннем канкрэтных прычын недахопаў. Гэты матэрыял стаў сапраўдным дапаможнікам для няштатных аўтараў гомельскіх газет – у ім падрабязна расказвалася пра асаблівасці работы рабкараў на прадпрыемствах, аб узаемаадносінах рабкараў і рэдакцыі, удзеле рабкараў у выпуску насценгазет, выказваліся прапановы, накіраваныя на актывізацыю рабкараўскага руху.

Праз дзевяць гадоў М. С. Зярніцкі, які ужо з’яўляўся выкладчыкам КІЖа, выпусціў першы ў нашай краіне падручнік па журналістыцы – «Работа над заметкой і пісьмом рабочага і калгасніка» (1934 г.). Аб’ём гэтай невялікай кніжкі, выдадзенай Дзяржвыдатам БССР, складаў 3 друкаваныя аркушы, наклад – 3000 экзэмпляраў. Вучэбны дапаможнік быў адрасаваны рабселькарам, пазаштатным аўтарам газет і часопісаў, бюлетэняў. У прадмове «Ад аўтара» адзначалася, што кніга ўяўляе сабой частку курса «Работа над газетай»: «Рабселькораўская заметка і пісьмо – гэта той від масавага газетнага матэрыялу, з якім у першую чаргу сустракаецца кожны рабкар і селькар, кожны прыступаючы да газетнай вучобы. Толькі набыўшы пэўныя навыкі і прыёмы работы над масавым матэрыялам у газеце, можна паспяхова перайсці да вывучэння больш складаных форм – артыкула, агляду друку і іншых відаў матэрыялаў у газеце» [1, с. 3].

У першыя пасляваенныя гады, калі М. С. Зярніцкі ўзначальваў кафедру тэорыі і практыкі савецкага друку, ён сур’ёзна захапіўся вывучэннем гісторыі беларускага друку 20-х гадоў XX ст. Яго артыкулы: «Газета “Звязда” ў перыяд утварэння БССР і разгрому першых двух паходаў Антанты (1919 г.)» і «Газета “Звязда” ў аднаўленчы перыяд (1921–1925 гг.)» увайшлі ў першы калектыўны зборнік выкладчыкаў аддзялення журналістыкі філфака БДУ. Дзейнасць вядучага бальшавіцкага выдання напярэдадні і ў час рэвалюцыйных падзей 1917 г. атрымала адлюстраванне ў манаграфіі «Газета “Звязда” ў барацьбе за пера-

могу Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Беларусі». У 1963 г. выйшла кніга М. С. Зярніцкага «Беларускі савецкі друк у гады замежнай ваеннай інтэрвенцыі і грамадзянскай вайны 1918–1920 гг.». У канцы 60 – пачатку 70-х гг. XX ст. М. С. Зярніцкі пачаў працаваць над доктарскай дысэртацыяй. У 1970 г. у выдавецтве БДУ выйшла яго манаграфія «Вялікі майстар публіцыстыкі».

Пяру журналіста і вучонага М. С. Зярніцкага належаць многія даследаванні, у якіх разгледжаны мастацкія асаблівасці публіцыстыкі вядучых агульнапалітычных выданняў, публіцыстычная спадчына вядомых дзяржаўных дзеячаў. М. С. Зярніцкі марыў пашырыць свае працы па гісторыі беларускай журналістыкі новымі імёнамі журналістаў і рэдактараў рэвалюцыйнага перыяду 1917–1921 гг., больш грунтоўна прааналізаваць творчасць супрацоўнікаў СМІ першых гадоў савецкай улады, але яго творчыя планы перарвала цяжкая хвароба, ён памёр у 1971 г. М. С. Зярніцкі быў узнагароджаны Ганаровай граматай Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР (1949 г.) і медалём «За працоўную доблесць» (1967 г.). Вучоны і педагог, які даў пуцёўку ў прафесію многім пакаленням беларускіх журналістаў, быў не толькі мудрым дарадцам для выхаванцаў КІЖа і студэнтаў факультэта журналістыкі БДУ, але і шчырым сябрам для калег і супрацоўнікаў.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Зярніцкі М.* Работа над заметкай і пісьмом рабочага і калгасніка. Мінск: Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі, 1934. 51 с.